МІНІСТЕРСТВО ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ

НАЦІОНАЛЬНИЙ МЕДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ

О.О.БОГОМОЛЬЦЯ

Кафедра загальної і медичної психології

Курсова робота

на тему:

ОСОБЛИВОСТІ РОЗУМОВИХ ПРОЦЕСІВ У ЮНАЦЬКОМУ ВІЦІ

Виконала:

Студентка 2 курсу, групи 9906

медико-психологічного факультету

Малюк Наталія

Науковий керівник:

Жук Алла Василівна

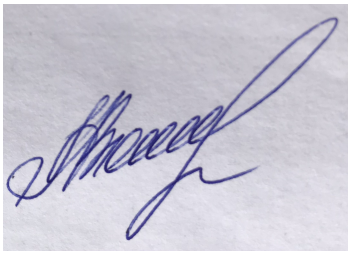

Завідувач кафедри професор Матяш М.М.

Київ - 2021

ЗМІСТ

ВСТУП

……..….3

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ РОЗУМОВИХ ПРОЦЕСІВ У ЮНАЦЬКОМУ ВІЦІ …….....6

1.1. Дослідження особливостей розумових процесів у юнацькому віці.....6

1.2. Самоефективність у системі когнітивних, емоційних та психобіографічних якостей юнака.....9

1.3. Продуктивне мислення та етапи прийняття ефективного рішення.....10

РОЗДІЛ 2. ОРГАНІЗАЦІЯ ТА МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ РОЗУМОВИХ ПРОЦЕСІВ У ЮНАЦЬКОМУ ВІЦІ. РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕНЬ ТА ЇХ ОБГОВОРЕННЯ.....14

2.1. Процедура дослідження, вибірка, гіпотези, методи обробки результатів.....14

2.2. Описання методики дослідження операціоналізації пам’яті та продуктивності мислення. Розпізнавальні задачі.....16

2.3. Практичні задачі на здатність людини конструктивно вирішувати проблеми та об’єктивно оцінювати власну ефективність у різних випадках.....19

2.4. Методика визначення самоефективності Дж. Маддукса та М. Шеєра.....21

2.5. Методика визначення толерантності до невизначеності С. Баднера.....26

ВИСНОВКИ.....30
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....32
ДОДАТОК А.....35
ДОДАТОК Б.....36

ВСТУП

Актуальність теми. Особистість юнацького віку сьогодення – це повноцінний та відповідальний творець власного життя. Конкуренція майже у всіх сферах життєдіяльності вимагає від юнака наявності та прояву певних якостей: рішучості, самостійності, впевненості у собі, майстерності у досягненні наміченого, мобільності, вміння ефективного використання власних пізнавальних процесів (пам`яті, мислення) та досвід, який він вже набув впродовж життя. Ці якості вдало описує саме така психологічна властивість, як розумова діяльність. Актуальність і проблема дослідження в тому, що кожна людина молодого віку завжди хоче бути щасливою, успішною і досягати власних цілей, але це вдається далеко не кожному. Людей, які можусь досягти у цьому успіху можна назвати самоефективними. Вивчивши ключові складові самоефективності, можна буде навчити цьому людей, які поки ще не можуть впоратися зі своїми психологічними проблемами, але тільки за умови, що вони самі готові працювати над цим.

Проблема дослідження розумових процесів в юнацькому віці розглядалася, насамперед, у працях засновника соціально-когнітивного підходу

А. Бандури. Вікові та гендерні особливості самоефективності, її ресурси та місце у процесах регуляції поведінки вивчалися здебільшого західними та російськими психологами (А. В. Бояринцева, Ю. Н. Гончаров, Р. Л. Кричевський, Є. О. Могильовкін, О. А. Шепелєва, М. І. Гайдар, Д. Сервон, М. Ш. Магомед-Емінов, В. Г. Ромек, М. Єрусалем, Р. Шварцер, Б. Альмудевер, А. Асгарі, Ф. Бастані, Дж. Капрара, С. Купер та ін.). У вітчизняній психології проблема самоефективності особистості ще тільки починає розроблятися.

У нашому дослідженні, вважаємо доцільним розуміння завдань розвитку розумових процесів особистості юнацького віку у якості груп проблем, вимог та життєвих ситуацій, що породжуються перш за все власними діями. Ці проблеми, за Р. Хевігхерстом, змінюються протягом життя і спрямовують розвиток, надаючи йому сили й наповнення.

Об`єкт дослідження – самоефективність як властивість особистості.

Предмет дослідження – психологічні особливості розвитку розумових процесів в юнацькому віці

Мета дослідження – визначити предиктори розумових процесів в юнацькому віці.

Для досягнення мети були сформульовані наступні **задачі курсового дослідження:**

1. Вивчити стан проблеми розумових процесів в юнацькому віці особистості, проаналізувати понятійний апарат, визначити напрямки власних досліджень.
2. Виявити особливості загальної та соціальної розумових процесів в юнацькому віці у чоловіків та жінок
3. Дослідити взаємозв`язок розумових процесів в юнацькому віці з особливостями пам’яті, мислення та емоційної саморегуляції.

Статистичні методи обробки даних. У дослідженні використовувалися наступні методи: проведення аналізу чотирьох задач, дві з яких – пізнавальні, а інші дві – предметні, методика вивчення самоефективності Дж.Маддукса і М. Шеєра (Додаток А) , а також методика толерантності до невизначеності С. Баднера (Додаток Б). Участь у дослідженні приймали студенти від 18 до 24 років, в суммі максимальна кількість досліджуваних становила 30 кориспондентів, з яких 21 - жінки і 9 - чоловіки юноцького віку.

Результати, отримані в ході дослідження, переконливі і співставні з більшістю традиційних підходів у психології, тому ці методики можуть використовуватись для визначення певних особливостей розумових процесів у юнацькому віці. За допомогою цих методик ми можемо зрозуміти, у яких аспектах відіграє важливу роль гендерна приналежність та вікова характеристика, а у яких один з незмінних характеристик не буде впливати на різницю та результат дослідження. Також ми можемо співставити, яка людина схильна більш до соціального, а яка до раціонального методу вирішення проблем, що також є дуже важливим в аналізі поведінки та особливостей мислення у юнацькому віці.

Обидві тестові методики завдяки своїй доступності та відносній легкості у інтерпретеції можуть слугувати моделлю для експериментальних досліджень у пошуці показників еффективності розумових процесів та особливостей аналітики, проектування ситуації у сучасному житті.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ РОЗУМОВИХ ПРОЦЕСІВ У ЮНАЦЬКОМУ ВІЦІ

1.1. Дослідження особливостей розумових процесів у юнацькому віці

Теперішній час глобальних соціальних змін звертає увагу вчених на проблему ефективної поведінки людини, ефективного функціонування її в суспільстві. Вчені сьогодні сходяться на думці, що успішність у тій чи іншій сфері діяльності пов'язана з такими мотиваційними і когнітивними особистісними факторами, як оцінка власних здібностей, можливостей, визначення переважних стратегій подолання труднощів та ін. [4, 70].

У вітчизняній психології явище розумових процесів в юнацькому віці недостатньо повно вивчене, тому що його дослідження можна віднести,

переважно, до педагогічної психології [5]. Відомі також дослідження розумових процесів в юнацькому віці з поцизій організаційного підходу, які дозволяють розглянути процес зміни самоефективності в груповій роботі під контролем керівника. Такий підхід відкриває можливість більш активного вивчення самоефективності в організаційному аспекті. У вітчизняній психології дослідження розумових процесів в юнацькому віці поки носять, як правило, фрагментарний характер: вона вивчається як одна з особистісних особливостей поряд з багатьма іншими і рідко стає об'єктом самостійних досліджень.

У багатьох дослідженнях кінця 20 ст. вчені приділяли значну увагу почуттю розумових процесів в юнацькому віці та її зв`язку з особливостями саморегуляції. Загальна здатність до саморегуляції проявляється в успішному оволодінні новими видами і формами діяльності, виражаючись зовні в успішному вирішенні нестандартних завдань та подоланні нетипових ситуацій на всіх щаблях оволодіння різними видами діяльності, у завзятості і наполегливості в досягненні поставленої мети. Внутрішньо саморегуляція характеризується, перш за все, усвідомленістю, розумінням підстав здійснюваної діяльності в цілому, її цілей, умов, способів дій, оцінки результатів та ін. [6, 104-106].

Останнім часом проблема програми відкритої освіти і питання про мотивацію до самонавчання є досить актуальною [7, с. 127]. П. Жиру та Л. Лашанс розробили Шкалу сприйняття і самоефективності учнів по відношенню до відеокомунікацій, яка дозволяє оцінити два виміри: загальне сприйняття відеокомунікацій і сприйняття індивідом свого рівня компетенцій в цьому контексті. Дослідження показали, що самоефективність – важлива детермінанта мотивації до вкладення ресурсів у навчальний процес, що сприяє мотивації передачі знань .

Показники самоефективності, зазвичай, дозволяють зробити більш точний прогноз, ніж глобальні показники вираженості тих чи інших рис, а

також часто статистично опосередковують зв'язок між глобальними диспозиційними змінними і поведінкою. Наприклад, при дослідженні академічних досягнень, прийняття однолітків і наявності проблемної поведінки було виявлено, що показники самоефективності пояснюють більшу частину дисперсії, ніж та, що пояснюється показниками Великої п'ятірки, і характеризуються прогностичною цінністю, яка перевищує прогностичну цінність цих п'яти чинників [9, с. 34]. У роботах, присвячених проблемі стресу і копінг-поведінки, було виявлено, що уявлення юнака про власну самоефективність статистично опосередковує зв'язок між глобальними диспозиційними змінними (наприклад, оптимізм, самоповага) і адаптацією до стресових подій [4].

Припускаємо, що саме формування у сучасної людини самоефективності сприяє підвищенню її відповідальності, що є одним з чинників демократизації суспільства. Якщо розглядати проблему політичної свідомості та політичного вибору, то у фокусі свідомого політичного вибору самоефективної особистості виборця знаходиться не віра, переконаність у тому, що бажаний політичний лідер зробить життя народу краще, а те, що при цьому лідері буде можливість самореалізуватися [1, с. 17].

Таким чином, виділили такі положення вивчення розумових процесів в юнацькому віці: 1) результати досліджень розумових процесів в юнацькому віці кінця 20 – початку 21 ст. мають практичну цінність в галузях педагогічної, медичної психології, психології здоров`я, психології управління та іміджу, підприємництва та кар`єри, корпоративної та бізнес психології; 2) переважна більшість досліджень розумових процесів в юнацькому віці присвячена безпосередньо специфіці самоефективності щодо різних видів діяльності та базується на дослідженнях когнітивних процесів та мотивації; 3) результати досліджень розумових процесів в юнацькому віці свідчать про те, що оцінка людиною своїх можливостей здійснює причинний вплив на рівень мотивації,

тобто на успішність виконання будь-якої діяльності; занадто сильно виражена самоефективність може виявитися дисфункціональною; 4) у процесі аналізу робіт, було виявлено, що зв`язок самоефективності з успішністю в навчанні, професійній діяльності, спілкуванні опосередковано різними психологічними змінними, такими як специфічні стратегії подолання труднощів, особистісні диспозиції, майстерність та ін.

Зважаючи на те, що переконання в самоефективності регулюють функціонування суб'єкта за допомогою чотирьох основних процесів: мотиваційного та селективного, когнітивного, емоційного, вважаємо можливим описати самоефективність за наявності особливих характеристик трьох змінних: пам`яті (автобіографічні спогади, операціоналізація пам`яті), продуктивне мислення (яке дозволяє приймати рішення, що відповідають трьом критеріям: зняття проблемної ситуації; обґрунтованість рішення; альтернативні варіанти рішення) та емоційної саморегуляції (інтолерантність до невизначеності).

1.2. Самоефективність у системі когнітивних, емоційних та психобіографічних якостей юнака

Пам’ять розуміється як процес запечатління, збереження, змін, відтворення, впізнання та втрати минулого досвіду, який робить можливим його використання у діяльності та/чи його відновлення у сфері свідомості [6, с. 48].

Основним фактором за системно-діяльнісним підходом, який конструює людську пам`ять, виступає майбутнє, а не минуле. Минуле закріплюється у

пам`яті настільки, наскільки воно буде необхідним, тому пам`ять визначає не минуле, а майбутнє. Також психологи ставлять акцент на реконструкції матеріалу в пам`яті [13, с.86]. Реконструкції підлягають усі процеси пам`яті особистості. У масштабі життєдіяльності суб'єкта опосередковуючим зв'язком пам'яті та особистості виступає індивідуальний досвід, в якому, як писав П. І. Зінченко, реалізується життєва функція пам'яті. З одного боку, досвід мислиться як основа формування особистості, з іншого, – пам'ять визначається як психологічний механізм інтеграції, системної організації індивідуального досвіду. Пам'ять релевантна смисловим відносинам досвіду, які можуть виражатися в інтегративних «стратегічних цілях» або смислових утвореннях особистості, які задають програму «самоорганізації» досвіду [7].

Переконання особистості щодо власної самоефективності виконують саме функцію оцінювально-смислового фільтра, актуалізуючи в пам'яті людини ті чи інші спогади або сприяючи їхньому забуванню. Спираючись на це, логічно ввести поняття «операціоналізація пам`яті», під яким ми розуміємо:

1) використання пам`яті як ресурсу функції мислення – антиципації та

2) структурування інформації, досвіду у пам`яті таким чином, щоб її можна було використати у необхідний момент.

Розвиток та формування процесів пам`яті значною мірою детермінується особистістю. Пам`ять, у свою чергу, як механізм конструювання та реконструювання досвіду людини, впливає на особистість [4, с. 22]. Саме тому, припускаємо, що розвиваючи деякі особливості пам`яті, можна впливати на рівень самоефективності особистості як у загальному, так і у соціальному аспектах.

Таким чином, пам`ять особистості здатна сприяти ефективній поведінці людини завдяки таким функціям: структурування досвіду та прогнозування необхідності використання накопиченої інформації у майбутньому. Автобіографічні якості відображають ставлення особистості до минулого,

теперішнього та майбутнього, до планування життєвого шляху та його наповненості, що може відбиватися на самоефективності особистості. Майже всі спогади життя людини пов`язані з подіями, які потребували прийняття рішень різної значущості та складності.

1.3. Продуктивне мислення та етапи прийняття ефективного рішення

Звісно, прийняття рішення або роз`язання складної задачі потребує, перш за все, досвіду, який зберігається в пам`яті, та певних характеристик мислення. Мислення – процес пізнавальної діяльності індивіда, що характеризується узагальненим і опосередкованим відображенням дійсності [6]. Мислення людини характеризується єдністю усвідомленого і неусвідомленого. Мислення є складовою частиною і особливим об'єктом самосвідомості особистості, до структури якого входить розуміння себе як суб'єкта мислення, диференціація «своїх» і «чужих» думок, усвідомлення ще не вирішеної проблеми, свого ставлення до проблеми [8, с. 64].

У нашому дослідженні ми будемо використовувати поняття продуктивного мислення, яке є творчим, орієнтованим на вирішення проблемних ситуацій. У продуктивному розумовому процесі, описаному М. Вертгеймером, дещо спрощуючи, можна виділити такі основні стадії:

А. Виникнення теми. На цій стадії виникає почуття необхідності почати роботу, почуття «направленої напруги», яка мобілізує творчі сили. Б. Сприйняття теми, аналіз ситуації, усвідомлення проблеми. Основним завданням цієї стадії є створення інтегрального, цілісного образу ситуації, її

образно-концептуальної моделі, адекватної тій ситуації, яка виникла у зв'язку з вибором теми і яка є сферою кристалізації проблеми, що підлягає вирішенню.

В. Робота над вирішенням проблеми. Вона значною мірою протікає неусвідомлено (рішення може прийти під час спання), хоча попередня і вельми напружена, свідома робота необхідна. Ця попередня робота може розглядатися як спосіб створення спеціальних засобів (О. О. Ухтомський назвав би їх функціональними органами) для вирішення проблем. Прикладом може служити тренування у візуалізації проблемної ситуації, описана М. Вертгеймером. Виникнення ідеї рішення (інсайт). Ця стадія добре описана не тільки М. Вертгеймером, але й багатьма авторами до і після нього. Однак природа явища остається неясною. Д. Виконавча стадія, що не вимагає особливих пояснень [12].

С. Л. Рубінштейном підкреслюється власне психологічний аспект вивчення мислення: мислення є деякий прояв активності суб'єкта, тобто воно не тільки направлено на відображення зовнішнього світу, але і є вираженням певної активності суб'єкта. Мислення завжди суб'єктно, навіть в тому випадку, коли правильно і адекватно відображає зовнішній світ. Особливо яскраво це проявляється при аналізі прогнозування і передбачення. За А. В. Брушлинським, мислення – це завжди пошук і відкриття істотно нового. Передбачення того, що є об`єктом пошуку в ході процесу мислення відноситься до числа вищих рівнів пізнавальної діяльності особистості.

За О. М. Леонтьєвим, вивчення мислення є вивчення розумової діяльності людини, що припускає спільність будови зовнішньої практичної предметної діяльності та діяльності розумової: «розуміння розумових процесів ... є їхнє розуміння в якості тих, що реалізують особливий вид цілеспрямованих дій» (цит. за: [3, с. 44]).

Один з підходів полягає в тому, що будь-яка розумова діяльність розуміється як творча. «Неправомірно, на наш погляд, – пише А.

В. Брушлинський, – розділення розумової діяльності на репродуктивну і продуктивну. Мислення завжди є творчим» (цит. за: [7, с. 85]). В основі такого підходу лежить розуміння мислення як знаходження чогось нового, до того невідомого, і саме в цьому вбачається його особливість як творчої діяльності [13].

Дж. Майєрс описав етапи прийняття ефективних групових рішень, на які ми спиралися при виділенні критеріїв оцінки розв`язання практичних задач:

1. Діагностика проблеми. Головним на етапі визначення проблеми та діагностики проблемних ситуацій є усвідомлення і встановлення симптомів ускладнень і можливостей.

2. Формулювання обмежень і критеріїв прийняття рішень. Можливі варіанти вирішення проблеми повинні бути реалістичними. Крім формулювання обмежень, на цьому етапі слід визначити стандарти (критерії прийняття рішень), за якими будуть оцінюватися альтернативні варіанти вибору.

3. Визначення альтернатив. Визначаються і формулюються можливі альтернативні шляхи вирішення проблеми. Ідеальним є виявлення всіх можливих варіантів. Якщо неможливо – розглядаються кілька найбільш прийнятних.

4. Оцінка альтернатив. Здійснюється на основі критеріїв прийняття рішень, які розглядаються на другому етапі. Кожна альтернатива завжди має свої позитивні і негативні наслідки, тому кожне рішення є своєрідним компромісом.

5. Прийняття рішення (вибір альтернативи). Якщо проблема була визначена правильно, альтернативні рішення адекватно зважені і оцінені, виражені в кількісних показниках, зробити вибір можна досить швидко. Також необхідна наявність зворотного зв'язку – системи оцінки та контролю наслідків прийнятого рішення, його корекції, якщо виникнуть фактори, які не були враховані на попередніх етапах [8].

Таким чином, ми виділили особливості мисленнєвого процесу як продуктивної діяльності, яка може бути оцінена за об`єктивними критеріями: зняття проблемної ситуації, обґрунтованість рішення, альтернативні варіанти рішення.

РОЗДІЛ 2. ОРГАНІЗАЦІЯ ТА МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ РОЗУМОВИХ ПРОЦЕСІВ У ЮНАЦЬКОМУ ВІЦІ, РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ТА ЇХ ОБГОВОРЕННЯ

2.1. Процедура дослідження, вибірка, гіпотези, методи обробки результатів

Репрезентативність вибірки забезпечувалась відповідним гендерним (статево) і освітнім складом, а також наявністю в ній осіб віком від 18 до 24 років.

Розумові процеси в осіб юнацького віку найяскравіше, на нашу думку, проявляють себе у ситуації вибору, критичних обставин, життєвих змін, які є відмінними на кожному з вікових періодів розвитку особистості. Саме за віковим критерієм були обрані досліджувані групи.

Людина пробує себе в різних видах діяльності, заводить знайомства із представниками протилежної статі, шукає супутника життя. Проходження цього етапу залежить від вибору життєвих цілей та функціонування мотивації самовизначення.

Т.М. Титаренко вважає, що ставлення до себе після кризи 23 років дістає нову якість, стаючи ставленням до себе як до партнера у спілкуванні, людини рольової, такої, що взаємодіє. Психологічний час молодої людини дедалі більше опановується завдяки далеким від реальності мріям, надіям, бажанням і досить конкретним життєвим планам, програмам, намірам. Майбутнє не страшить, щодня відбувається величезна кількість подій. Буденність сприймається із захватом, її хочеться переобладнати, зробити святково – несподіваною. В основу цієї точки зору покладено тезу про «продовження

юності», збільшення часу входження у трудове життя, набуття статусу дорослості [8].

Характеристики змінних дослідження. Незалежними змінними дослідження виступають вік, стать, сфера професійної діяльності досліджуваних респондентів. Залежними змінними є показники рівня самоефективності, характеристики пам`яті, мислення та рівня толерантності до невизначеності.

Процедура дослідження. Зустрічі з досліджуваними проходили на добровільній основі, індивідуально. Досліджуваних просили заповнити дві тестові методики з вказаними чіткими інструкціями та вирішити 4 задачі, з яких дві – пізнавальні і дві предметні. Респонденти мали змогу переглянути усі протоколи, які їм необхідно було заповнити, щоб налаштуватися на роботу та приблизно розрахувати час. У якості заохочення досліджуваним були запропоновані індивідуальні результати дослідження, які проводилися нами в усній формі індивідуально, або на онлайн-платформах.

Методики були запропоновані досліджуваним у певній послідовності: спочатку 4 задачі: дві розпізнавальні задачі і дві практичні, з перервою для переналаштування мислення, а потім 2 тестові методики, в ході яких кориспонденти мали проаналізувати ситуації під кожне питання і визначитися зі своєю думкою щодо нього. Дане розташування дозволило, дати змогу респондентові звикнути до даної форми роботи, виконуючи завдання за принципом від простішого до складнішого.

Реєстрація показників. Збір даних проводився очним індивідуальним способом. Досліджувані особи заповнювали опитувальники з методик, за якими експериментатором проводився підрахунок первинних балів всіх шкал та якісний аналіз.

Обробка результатів включала застосування кореляційного аналізу, порівняння двох тестових методик між собою та порівняння методики

вивчення самоефетивності Дж. Маддукса і М. Шеєра з оцінкою якості ефективного вирішення життєвих задач; загальний аналіз для доведення головної гіпотези, у якій припускаємо, що певні характеристики пам`яті, мислення та емоційної саморегуляції є предикторами самоефективності особистості, а самоефективність - є їхньою похідною. Аналіз автобіографічних спогадів дозволив виявити загальні характеристики психобіографічних якостей досліджуваних з різним рівнем самоефективності (перевірка спогадів та асоціацій підбувалася на підставі аналізу вирішення двох розпізнавальних задач).

Методики дослідження. У курсовій роботі застосовувався комплекс з двох основних методик, вибір та поєднання яких відповідає змісту проблеми та меті дослідження, та однієї другорядної (вирішення задач). У ході виконання дослідження використовувалися загальнонаукові (логічний та аналітичний), а також психологічні методи (порівняльний, емпіричний). Для збору фактичного матеріалу застосовувалися методи: опитування та тести. Для обробки результатів та побудови таблиць і діаграм використовувалися також програми Microsoft Word та Microsoft Exel. Комплекс психодіагностичних методик склали: методика вивчення самоефективності Дж. Маддукса і М. Шеєра з субшкалами загальної та соціальної самоефективності та методика визначення толерантності до невизначеності С. Баднера з субшкалами новизни, складності проблеми, нерозв’язності проблеми та загальним значенням. Для вивчення здатності визначити власну самоефективність кореспондентами, здатності застосувати мотиваційні та селективні ресурси психіки, нами розроблені пізнавальні задачі № 1, № 2 та дві практичні задачі.

Головна гіпотеза дослідження: психологічні характеристики розвитку самоефективності особистості виявляються у становленні самоефективності як

властивості особистості, яка є похідною від певних характеристик пам`яті, мислення та емоційної саморегуляції.

2.2. Описання методики дослідження операціоналізації пам`яті та продуктивності мислення. Розпізнавальні задачі.

У нашому дослідженні розумові процеси юнаків представлені інтегральною властивістю, яка визначається характеристиками трьох змінних: пам`яті, мислення та емоційної саморегуляції. За А. Бандурою переконання в самоефективності регулюють функціонування суб'єкта за допомогою чотирьох основних процесів: мотиваційного та селективного, когнітивного, емоційного відповідно до обраних нами змінних.

Вважаємо, що поняття «операціоналізація пам`яті» базується на мотиваційних та селективним процесах, які дозволяють використання для найоптимальнішого досягнення результату такого ресурсу пам`яті як антиципація та структурування інформації у пам`яті у часовій перспективі таким чином, що її можна було використати у необхідний момент [7, с. 78]. Згідно однієї з наших гіпотез, самоефективні особистості використовують досвід пам`яті для розв`язання необхідних завдань для того, щоб оптимальним чином отримувати необхідні результати діяльності.

Виходячи з припущення, що самоефективна особистість керується у власних діях досвідом минулих життєвих результатів, досліджуваним пред’являлись дві розпізнавальні задачі з інтервалом у часі (до 15 хвилин), а також дві практичні. Вони містили подібні стратегії рішення (перша задача – нескладна, друга – може потребувати більшого часу для її вирішення, якщо досліджуваний проігнорує вже запропоновану тактику розв`язання на прикладі 1-ї задачі). Як запропонував Марвін Левін, провідний експерт з розв’язання завдань, один зі способів вирішення задач – «впадати у крайнощі» (цит. по: [8,

с. 339]). Згідно цієї стратегії побудовані дві задачі. Задача 1: «Уявіть собі, що ви опинилися на тренувальному занятті двох спортсменок з художньої гімнастики. Вони виконують парні вправи, з двох сторін тримають одну скакалку, розтягнувши її на максимальну довжину (1,5 м). Зріст дівчаток 1,80 м. Дівчатка підійшли впритул одна до одної. Яка довжина скакалки від верхньої точки скакалки до підлоги?». Задача 2: «Стоять два флагштоки, кожен 100 футів висотою. Від вершини одного з флагштоків до вершини іншого натягнута 150-футова мотузка, яка вільно звисає між ними. Найнижча точка мотузки на 25 футів вище підставу. Як далеко один від одного знаходяться флагштоки? Яким чином ви розв'язуєте це завдання? Що сприяло вашому рішенню?» [48].

- Показник чоловіків, які отримали 0 балів за вирішення задач склав 16,7% (1 чоловік)

У випадку, якщо досліджуваний зазначав, що використовував «підказку» у попередній задачі для вирішення наступної, йому давався 1 бал, якщо ні – 0 балів. Аргументовано це тим, що досліджуваний зміг навіть після деякого часу з моменту вирішення першої задачі віднайти подібність в умовах обох та використати хід рішення простішої задачі у складнішій. Тобто правильність рішення тут не враховувалася.

В результаті цього дослідження з усієї вибірки опитуваних (20 кореспондентів, з яких 6 – чоловіки та 14 жінок) ми отримали наступний результат:

- Показник жінок, які отримали 1 бал за вирішення задач склав 71,42%. (10 жінок)
-
- Показник жінок, які отримали 0 балів за вирішення задач склав 28, 58% (4 жінки)
- Показник чоловіків, які отримали 1 бал за вирішення задач склав 83,3 % (5 чоловіків)

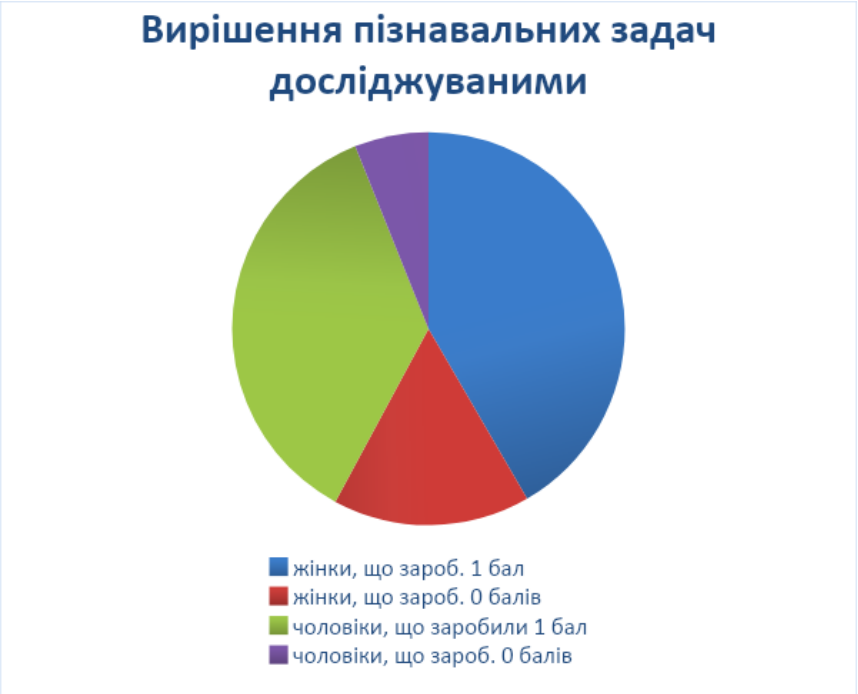

Підсумуючи, треба сказати, що з 20 досліджуваних 15 знайшли кореляцію між двома даними задачами, що складає 75% кореспондентів. Інші або вагалися, або не знаходили зв'язку між задачами, сконцентрувавшись виключно на результаті досягнення поставленної їми мети: чітко відповісти на питання, використовуючи математичні обраховування. Мету досліджуванних та хід їхньої думки ми виявляли в ході діалогу з ними, а головною точкою в цьому питанні слугував момент, коли задавалося запитання: "Яким чином ви плануєте розв'язувати це завдання?" . Провівши якісний аналіз, ми можемо сказати, що припущення щодо того, що в процесі вирішення задач самоефективна особистість використовує досвід минулих життєвих результатів – є вірним і легко доступним для дослідження на практичних задачах у моделюванні типових ситуацій. Таким чином ми розглянули один з вагомих аспектив операціоналізації памяті.

2.3. Практичні задачі на здатність людини конструктивно вирішувати проблеми та об'єктивно оцінювати власну ефективність у різних випадках.

Практичні задачі були нами розроблені з метою перевірити, наскільки людина здатна конструктивно вирішити проблему та об'єктивно оцінити власну ефективність. Тобто, наскільки вона насправді, а не уявно, самоефективна. Для перевірки критичності в оцінюванні самоефективності досліджуваним пропонувалося поставити собі оцінку за 100% шкалою.

Задачі (для групи студентів): 1. "Ви орендуєте приміщення. Підходить строк оплати оренди. У вас справи йдуть не дуже добре, не вистачає грошей навіть заплатити орендодавцю. Яке рішення ви приймете? Як Ви припускаєте, на скільки відсотків зі 100% Ваше рішення або дії виявляться успішними? Поясніть відповідь." 2. "Ви студент. Пишете курсову роботу. Через два дні її потрібно здавати. Помилково ви видаляєте на ПК папку з даними, над якими ви працювали три місяці. Як будете виходити зі скрутної ситуації? Як Ви припускаєте, на скільки відсотків зі 100 Ваше рішення чи дії виявляться успішними?".

Задачі пропонувалися досліджуваним згідно з їхнім віком, для чого підбиралися найбільш актуальні ситуації.

Після розв'язання задач досліджуваного просили оцінити за 100% шкалою, наскільки, на його думку, він гарно впорався з задачами. Для порівняння самооцінки досліджуваного з його об'єктивною успішністю рахувалась присутність в рішенні досліджуваного: а) ліквідації проблемної ситуації (це оцінювалось нами у 33%); б) обґрунтування рішення (оцінювалось у 33%); в) наявність альтернативного варіанту рішення (оцінювалось у 33%), що в сумі складає 100%, округлюючи. Потім обчислювалась різниця між суб'єктивною та об'єктивною оцінками (чим менша різниця, тим більш високу реальну, а не уявну самоефективність має досліджуваний, тобто його віра у себе відповідає реальності, а значить, прогнозує реальну успішність).

Результат дослідження : Розбіжність між суб'єктивною та об'єктивною

оцінками самоефективності задач могла бути як позитивною, тобто у досліджуваних показник об`єктивної оцінки вищий за суб’єктивну, так і негативною, де у досліджуваних показник об`єктивної оцінки нижчий за суб’єктивну, також ця розбіжність могла дорівнювати нулю.

У всій вибірці (26 людей) тільки у 1 особи (3,9%) спостерігаємо збігання й суб’єктивної, й об’єктивної оцінок у двох практичних задачах, що свідчить про реальну самоефективність на відміну від ілюзорної, коли людина гадає, що гарно впоралася з завданням, але насправді таке рішення не є об’єктивно якісним.

У всій вибірці (26 людей) 15 досліджуваних (57,7%) мають негативну розбіжність між суб’єктивною та об’єктивною оцінками задач, тобто вони переоцінюють власну ефективність, 10 осіб (38,4%) мають позитивну розбіжність, тобто вони недооцінюють власну ефективність. Цей результат говорить, що більшість людей демонструють ілюзорну завищену самоефективність (готовність людини у будь-якій ситуації схилятися на користь власного «Я», оцінювати власні наміри та плани як більш позитивні та ефективні, ніж це виявляється насправді), а меншість – демонструють ілюзорну занижену самоефективність.

Також було виявлено, що у групі чоловіків більше досліджуваних з негативним показником розбіжності між суб'єктивною та об'єктивною оцінками обох задач у порівнянні з жіночою половиною вибірки. Вибірка з 26 досліджуваних включала в себе 8 чоловіків (30% від загальної вибірки) та 18 жінок (70% від загальної вибірки). Так, у 6 з 8 досліджуваних нами чоловіків виявився негативний показник розбіжності, що в середньому складає 75%. У жінок показник менший: з 18 кореспондентів негативний показник розбіжності виявився у 12-и, що в складає 66,6%. Тобто чоловіки більш схильні до ілюзорної завищеної самоефективності, вони частіше оцінюють власне посереднє рішення як високоякісне.

2.4. Методика визначення самоефективності Дж. Маддукса і М. Шеєра.

Найбільш значуща для оцінки самоефектинсоті нами вважається методика вивчення самоефективності Дж. Маддукса і М. Шаєра. Досліджувані проходили цю методику, використовуючи спеціальні опитувальники з наступними питаннями (див. Додаток А). За допомогою цієї методики ми можемо більш конкретно, використовуючи 4-й тип наукової шкали (а саме: шкалу інтервалів від -5 до +5), здійснювати можливість оцінювати здатність людей розуміти, аналізувати власні здібності та використовувати їх найбільш ефективним чином. При цьому найбільш великий шматок уваги надавався тому, що при більш, ніж скромних здібностях їх правильне використання дозволяє людині досягати високих результатів у тій сфері, куди вона їх приміняє. У тому числі слід відмітити, що якщо людина має високий потенціал, він не може гарантувати їй гарний результат у випадку, коли людина не вірить у можливість цей потенціал використати на практиці та не користується тим, що в неї вже є від природи та суспільства.

Тест складається з 23 тверджень, з кожним з яких досліджуваних має

оцінити рівень власної згоди, або не згоди по 11-ти бальній шкалі (-5, -4, -3, -2, -1, 0, 1, 2, 3, 4, 5). Таким чином, представлення про самоефективність, яка закладена у цю методику самими вченими, дає можливість нам отримати інформацію не тільки про самооцінку досліджуваного, але й вказує на рівень його самореалізації, бажання розв'язати ситуацію та вміння застосувати власні знання та досвід.

Коли досліджуванні отримали бланки для заповнення, нами була проведена консультаційна робота щодо організаційних та технічних моментів стосовно заповнення бланку та відмічення шкали відповіді (ступені згоди). Таким чином ми пояснили досліджуваним, за що відповідає кожна з 11-ти цифр у наданій нами шкалі, а потім, отримавши заповнені бланки і переконавшись у тому, що все добре - проводили облік результатів.

Облік результатів проводився наступним чином: сумма балів перших 17-и тверджень вказує на рівень самоефективності в сфері предметної діяльності, а з 18 по 23-е – у сфері міжособистісного спілкування та коммунікативних можливостей. Таким чином ми визначали рівень раціональної та соціальної складової самоефективності особистостей.

Підрахунок балів проводився після зміни знака на зворотній пред відміченною цифрою в твердженнях: 2, 4, 5, 6, 7, 10, 11, 12, 16, 17, 18, 20, 21, 22.

Отримали наступні результати (Таблиця 1)

Таблиця №1.

№	Вік, стать	Самоефективність у предметній діяльності	Самоефективність у спілкуванні
1	18 р. ж.	49, сер-висок рів. самоефект	15, середній
2	18 р. ж	55, високий рівень самоефект	7, середній
3	19 р. ж.	7, сер рівень самоефект,	7, середній
4	19 р. ж	47, серед-висок рів. самофект	10, середній
5	18 р. ж	17, середній рів. самоеф	2, низький

6	24 р. м	39, сер. рів. самоефект	- 4 низький
7	21 р., ж	36, сер рів. самоефект	- 7 – низький
8	20 р., ж	31, сер рів самоефект	12 – середній
9	18 р, ж	15, сер рів. самоефект	5, низький
10	18 р, ж	42, серед-висок рів. самоефект	21, високий
11	19 р, ж	52, серед-висок рів. самоефект	10, середній
12	19 р, ж	44, серед-висок рів. самоефект	1, низький
13	18 р, ж	-31, дуже низький рів. самоеф	-4, низький
14	19 р, ж	60, дуже високий рівень самоеф	0, низький
15	19 р, м	30, середній рів. самоефект	11, середній
16	18 р, м	3, середн-низький рів. самоеф	1, низький
17	18 р, м	42, серед-висок рів. самоефект	7, середній
18	20 р, ж	37, середній рів. самоефект	0, низький
19	19 р, ж	13, середній рів. самоефект	-7, низький
20	19 р, ж	1, середн-низький рів. самоеф	-6, низький
21	19 р, м	39, середній рів. самоефект	9, середній
22	24 р, м	-3, середн-низький рів. самоеф	1, низький
23	18 р, ж	73, дуже високий рів. самоефект	20, високий
24	20 р, м	37, середній рів. самоефект	12, середній
25	19 р, ж	-20, дуже низький рів. самоефект	- 1, низький
26	19 р, ж	46, серед-високий рів. самоефект	12, середній
27	20 р, ж	-8, низький рів. самоефект	-21, дуже низький
28	18 р, м	58, дуже високий рів самоефект	6, нижче середнього
29	18 р, ж	4, середн-низький рівень самоеф	-10, дуже низький
30	19 р, м	56, дуже високий рів самоефект	10, середній

Обробка результатів, представлених у таблиці відбувалася механічним обчислюванням показників з опитувальника нами. Щоб трактувати результат, ми використовували оригінальні цифрові стандарти використовуваної методики, а саме:

А. Якщо обчислювання проводиться щодо самоефективності у предметній діяльності, то у нас золотий середній стандарт може бути від -7 до 53 балів (не враховуючи ніяку похибку);

Б. Якщо обчислювання проводиться щодо самоефективності у міжособистісних відносинах, коммунікаціях та спілкуванні – то золотою серединою виступають показники від 7 до 15 балів.

Цю методику було нами проведено з 30 кореспондентами, вік котрих коливається від 18 до 24 років. З цієї вибірки участь у експерименті прийняли 21 дівчина та 9-ро юнаків.

Самоефективність в аспекті предметної діяльності: роблячи висновок з отриманих результатів ми можемо сказати, що найбільш самоефективними особами виявилося пятеро досліджуваних (тобто ті, у яких показних самоефективності в предметній діяльності становить більше 53 балів), з яких троє (60%) – дівчата, і 2 (40%) – юнаків. У вибірку середньої самоефективності в аспекті предметної діяльності увійшли 21 кореспонденти, з яких 15 – жінки (68%) і 7 – чоловіки (32%). Щодо низької самоефективності, то такий результат ми можемо спостерігати у трьох кориспондентів, усі троє – жінки.

Самоефективність в аспекті спілкування та коммуникацій: високий рівень самоефективності (тобто, коли показних самоефективності міжособистісного спілкування перевищує 15 балів) у спілкуванні виявлено у 2 досліджуваних, обидві жінки, і вони складають 7% досліджуваних з усієї вибірки. Показник середньої самоефективності у коммунікації ми спостерігаємо у 12 досліджуваних (40% з усієї вибірки), з яких 8 – жінки (67%) і 4 – чоловіки

(33%). Низькі показники самоефективності у спілкуванні (тобто показники нижче 7-ми) ми отримали у 16 досліджуваних (53%), з яких 12 – дівчата (75%) і 4 – хлопці (25%).

Інакше кажучи, данна методика дає нам можливість зробити аналіз на власну загальну та соціальну ефективність, що корелює з нашим попереднім дослідженням, а саме – використання предметних задач №1 і №2, за допомогою яких ми також могли зрозуміти, який рівень самоефективності у соціальному та у загальному аспекті найбільш розвинений у кориспондендів.

У групі дівчат виявлено позитивний кореляційний зв`язок між соціальною самофективністю та суб`єктивною оцінкою розв`язання задачі №1. Перша задача (це задача про аренду) для студентів як раз більш соціальна, а друга – про втрату комп'ютерних даних (суто предметна задача). Першу задачу як раз легше за все розв'язати соціально – договоритися з орендодавцем про відстрочку або зайняти гроші у когось. Тобто цілком логічно, що при високій соціальній самоефективності вони гарно оцінюють своє рішення задачі про аренду (адже, скоріше за все всі ці рішення у дівчат лежать у соціальній площині). Така кореляція відсутня у хлопців, тому що хлопці можуть шукати і не соціальне, а дійове/раціональне рішення – піти заробити швидко гроші, виграти їх у карти або інших іграх, тощо. Таким чином ми робимо висновок, що дівчата використовують свій найкращий адаптаційний ресурс – вміння спілкуватися, і саме завдяки цьому в них є і соціальна самоефективність вища за хлопців, і віра в те, що з такою проблемою, як борг по аренді вони зможуть легко впоратися соціальними засобами.

Важливий, з нашої точки зору, результат щодо розриву між суб'єктивною та об'єктивною оцінкою ефективності рішення практичної задачі №1 отримано у групі юнаків. Це можна пояснити подвійною нереалістичною оцінкою власної самоефективності як під час виконання опитувальника самоефективності Маддукса-Шеєра, так і під час оцінки ефективності власного способу

вирішення практичної задачі №1 студентами-чоловіками. Тобто це така ілюзорна самоефективність, яка існує поки людина недостатньо самостійно вирішує життєві проблеми. Подібний феномен нереалістичного оптимізму описаний у Д. Майерса як характерний саме для студентського віку [48, с. 83]. Наявність цього зв'язку лише в групі юнаків пояснюється значущістю високої оцінки власної загальної ефективності для представників чоловічої статі, яким, за традиційною гендерною роллю, потрібно бути незалежними та успішними [21].

Таким чином, по всій вибірці молодих людей виявлені позитивні кореляції між соціальною самоефективністю та суб`єктивною оцінкою конструктивності розв'язання практичної соціальної проблеми.

2.5. Методика визначення толерантності до невизначеності С. Баднера.

Емоційна саморегуляція – стихійне або усвідомлене використання людиною різноманітних прийомів і технологій, що допомагає нормалізувати або налаштувати потрібним чином свій емоційний стан та ставлення до тієї чи іншої проблемної ситуації. Самоефективні особистості за допомогою емоційної регуляції, особливо у незвичних та стресових ситуаціях, справляються з відчуттям загрози та страху оптимальним чином для досягнення необхідної мети. Тому нами було вирішено досліджувати толерантність до невизначеності у зв'язку з самоефективністю.

Людина, толеранта до невизначеності, може відчувати себе відносно комфортно навіть у ситуації високої ентропії. Вона може продуктивно діяти в незнайомій обстановці і при нестачі інформації часто бере на себе відповідальність, здатна приймати рішення без довгих сумнівів і страху невдачі.

Якщо людина інтолерантна до невизначеності, вона більш підвержена тому, що буде сприймати складні ситуації як погрозливі, а не як ті, що дають їй нові знання та можливості. Нестача інформації або її неоднозначність спричиняють інтолерантній людині дискомфорт. Інтолерантні люди краще почувають себе у звичній, знайомій обстановці і віддають перевагу чітким цілям та задачам.

За допомогою "Методики вивчення толерантності до невизначеності С. Баднера" визначили, що інтолерантність до незначеності прямо пропорційна віку досліджуваних (табл. 2.).

У цьому дослідженні прийняли участь 20 кореспондентів (= загальна вибірка) , які приймали учать в усіх попередніх дослідженнях курсової роботи. В отриманих результатах ми побачили, що гендерна різниця не грає великої ролі, а тому якісний аналіз результатів нами проводився, по більшій мірі, з нахилом до кореляції відповідей з віком досліджуваних.

На початку проведення методики ми також провели консультаційну роботу та надали інструкцію: "Оцініть, будь ласка, ступінь своєї згоди або незгоди с твердженням у бланку (Див. Додаток Б). Оцінку поставте за такою шкалою:

- 7 б. – абсолютно погоджуюсь;
- 6 б. – погоджуюсь;
- 5 б. – скоріш погоджуюсь;
- 4 б. – не знаю;
- 3 б. – скоріш не погоджуюсь;
- 2 б. – не погоджуюсь
- 1 б. – абсолютно не погоджуюсь.

Після пояснення юнаки заповнили власні бланки і сдали їх, і запевнившись у тому, що все заповнено правильно – ми переходили до математичної обробки даних.

Математична обробка даних проводитлася наступним чином: до питань 2, 4, 6, 8, 10, 12, 14, 16 – присвоюємо значення від 1 до 7 балів, тобто: абсолютно згоден – 7 балів, абсолютно не згоден – 1 бал; до тверджень 1, 3, 5, 7, 9, 11, 13, 15 – присвоюємо реверсивне значення, навпаки. Тобто, якщо абсолютно згоден – 1 бал, якщо абсолютно не згоден – 7 балів. Після цього підраховуємо загальну сумму балів, набраних по всіх 16-ти пунктах. Чим вищим є цей показних, тим більш інтолератний до невизначенності кореспондент .

Також у методиці повинні бути представлені 3 субшкали, а саме: новизна проблеми, складність проблеми, неможливість вирішити проблему
(Ключ у таблиці №3.)

Таблиця №3.

№ п/п	Субшкала	Номери стверджень
1	Новизна проблеми	2, 9, 11, 13
2	Складність проблеми	4, 5, 6, 7, 8, 10, 14, 15, 16
3	Неможливість вирішити проблему	1, 3, 12

Результати досліджень з методики визначення толерантності до невизначеностей: представлені у таблиці №2.

Таблиця № 2.

Показники інтолерантності до невизначеності у всіх групах досліджуваних (брали середнє значення, групуючи за віком)

Вікова категорія	Інтолер-ть	Новизна	Складність	Нерозв`язність
16-20	58	13	31,9	13,2
20-22	58,4	14	30,5	14,2
22-24	62	15,6	32,1	14,4

В результаті нашого дослідження, у процесі порівняння отриманих значень з класичними статистичними середніми показниками, а в разі підвищення значень – зі стандартною похибкою, ми можемо сказати, що ні один з показників не перейшов межі дозволеної похибки за стантартизованими числами.

Таблиця стандартних чисел середніх значень з можливими (допустимими у нормі) значеннями похибки представлена нижче:

Таблиця №4.

Шкала	Середнє значення (п = 58)	Стандартне відхилення
Новизна	15,91	4,51
Складність	29,69	6,07
Нерозв.	11,95	3,41
Заг. Показник	57,55	9,74

Цікавим є також те, що в юнацькому віці терпимість до новизни виступає основою соціальної самоефективності, так само, як в молодому та середньому віці, де вона стає основою для загальної самоефективності. Якщо вірити

літературі, то у похилому віці для чоловіків основою соціальної самоефективності виступає толерантність до складності.

ВИСНОВКИ

У роботі здійснено теоретичний аналіз проблеми особливостей розумових процесів в юнацькому віці особистості та проведено емпіричне дослідження розвитку загальної та соціальної самоефективності як такого, що базується на характеристиках когнітивних, емоційних та психобіографічних якостей особистості.

На підставі результатів дослідження можна зробити такі висновки:

1. За кореляцією двох методик, а саме : тестовою методикою вивчення самоефективності Дж. Маддукса і М. Шеєра та вирішенням предметних та розпізнавальних задач ми можемо сказати, що:

1.1. Процес операціоналізації памяті надав нам позитивний результат, адже 75% кореспондентів (15 з 20) змогли вдало застосувати такий ресурс памяті як структурування інформації у часовій перспективі та використати досвід минулих знань у необхідний момент. Самоефективні особистості здатні легко оперувати ресурсом пам'яті в адаптивних цілях, що характерно для всіх вікових груп, та володіють продуктивним мисленням. Водночас можлива «ілюзорна самоефективність», коли люди вірять у те, що їхні рішення кращі, ніж це може бути насправді.

1.2. Кореляція між оцінкою власной самоефективності у вирішенні та загальної/соціальної самоефективності у проходженні тестування відбулася, в результаті чого ми можемо сказати, що чоловіки мають більшу схильність до негативної розбіжності показників суб'єктивної та об'єктивної оцінки, а також більш схильні до раціональної (дієвої) стратегії розв'язання життєвих проблем та ситуацій. Тож, інакше кажучи : завищена оцінка власної розумової активності більш властива чоловікам, адже у нашому суспільстві до них вимоги є вищими порівняно з жінками. Для розвитку самоефективності більшу роль відіграє реальна спроможність якісно вирішувати проблеми, ніж ілюзорна. Вікові показники не відіграють великої ролі, а гендерний незмінний критерій максімально себе проявляє у даному випадку.

2. Пов'язуючи дві тестові методики, а саме : методика визначення рівня самоефективності Дж. Маддукса і М. Шеєра + методика визначення толерантності С. Баднера, можемо сказати, що найбільш серйозне

значення в діагностиці собою представляє саме вікова характеристика, а не статева. Статичні дані показуюсь, що з віком інтолерантність до невизначеності збільшується, разом і з іншими трьома показниками субшкал, а саме: новизною, складністю та нерозв'язністю проблеми. Тим не менш, якщо говорити про середній вік, нам відомо, що рівень інтолерантності спадає.

3. Результати, отримані з використанням усіх перерахованих методик – переконливі і співставні з традиційними підходами, тому ці методики можна використовувати для визначення особливостей розумових процесів у юнацькому віці.
4. Усі методики є доступними і відносно легкими у обробці результатів, що дає нам змогу достатьо швидко та ефективно визначити особливості самоефективності, рівень толерантності, адекватність самооцінки та інши важливі аспекти психодіагностики. Саме тому ці методики можуть слугувати адекватною моделлю для експериментальних досліджень у цих аспектах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Акмеология: Учебное пособие / А. Деркач, В. Зазыкин. — СПб.: Питер, 2003. — 256 с.
2. Бандура А. Теория социального научения / А. Бандура. – СПб.: Евразия, 2000. – 320 с.
3. Борисенко Ю. В. К вопросу о критериях личностной зрелости в период взрослости / Ю. В. Борисенко // Психология зрелости и старения. – 2009. – №4. – С. 5-17.
4. Воронин А. Н. Проявление интеллекта и креативности в реальном взаимодействии /А. Н. Воронин //Интеллектуальная деятельность: Психология. Журнал Высшей школы экономики. – Т. 3. – 2006. – № 3. – С. 35–58.
5. Гайдар М. И. Развитие личностной самоэффективности студентов-психологов на этапе вузовского обучения : диссертация ... канд. психолог. наук : 19.00.07 / М. И. Гайдар; [Место защиты: Кур. гос. ун-т]. – Воронеж, 2008. – 260 с.
6. Головина Е. В. Когнитивно-стилевая структура феномена уверенности /Е. В. Головина, И. Г. Скотникова // Психологический журнал. – Том 31. – 2010. - №4. – С. 69-82.
7. Гончар С. Н. Развитие навыков практического применения знаний о закономерностях развития личности в ходе профессионального становления и реализации жизненных планов студентов в условиях инновационного обучения (на примере курса «Жизненная навигация») [Текст] / С. Н. Гончар // Актуальные вопросы современной психологии: материалы II междунар. науч. конф. — Челябинск: Два комсомольца, 2013. — С. 42 – 44.
8. Горчакова В. Экспресс-методика глубинного имиджирования. Имидж механизм самоэффективности / В. Горчакова // Управление персоналом. – 2007. – № 4. – С. 7-23.

9. Калошин В. Ф. Управління думками – ефективний засіб досягнення щастя, здоров`я, успіхів кожною людиною / В. Ф. Калошин // Практична психологія та соціальна робота. – № 5. – 2011. – С. 69-72.
10. Капрара Дж. Психология личности / Дж. Капрара, Д. Сервон. – СПб.: Питер, 2003. – 640 с.
11. Когнитивная психология памяти. 2-е международное издание. / Под ред. У. Найссера, А. Хаймен. СПб: прайм – ЕВРОЗНАК, 2005. – 640 с.
12. Конопкин О. А. Осознанная саморегуляция как критерий субъектности О. А. Конопкин // Вопр. психол. – 2008. – №3. – С. 22-34.
13. Кульпекина В. А., Белова Э. В. Развитие памяти в пожилом возрасте / В. А. Кульпекина // Психология зрелости и старения. – 2009. – № 2. – С. 53-87.
14. Лактионов А. Н. Координаты индивидуального опыта. / А. Н. Лактионов. – 2-е изд. – Х.:ХНУ имени В. Н. Каразина, 2010. – 366 с.
15. Леонтьев Д. А. Опыт структурной диагностики личностного потенциала/ Д. А. Леонтьев, Е. Ю. Мадрикова, Е. Н. Осин, А. В. Плотникова, Е. И. Рассказова // Психологическая диагностика. – №1. – 2007. – С. 8-31.
16. Луценко О. Л. Стратегії та механізми психологічної адаптації особистості до умов перехідного періоду в суспільстві: Дис... канд. наук: 19.00.01/ О. Л. Луценко. – 2006. – 190 с.
17. Луценко О. Л.Тести для вибору професії. – К.: Майстер-клас, 2011 р. – 144 с.
18. Пуни А. Ц. Методы психологического исследования в спорте / А. Ц. Пуни// Спортивная психология в трудах отечественных специалистов. – СПб.: Питер, 2002. – 384 с.
19. Рассказова Е. И. Психологические факторы саморегуляции на разных этапах выполнения учебного задания / Е. И. Рассказова // Психологический журнал. Том 32. – 2011. – №2. – С. 37-47.
20. Реан А. А. Психология человека от рождения до смерти /А. А. Реан. – СПб.: ПРАЙМ-ЕВРОЗНАК, 2002. – 656 с.

21. Розов В. И. Управление стрессом в оперативно-розыскной деятельности: Учебное пособие / В. И. Розов. – К.: КНТ, 2006. – 268 с.
22. Ромек В. Г. Понятие уверенности в себе в современной социальной психологии /В. Г. Ромек// Психологический вестник Ростовского государственного университета, Выпуск 1, Часть 2, Изд-во РГУ. – 1996. – С.132-146.
23. Ромек В. Г. Проблема диагностики уверенности в зарубежной психологии (методом стандартизированного наблюдения) /В. Г. Ромек // Психологический вестник Ростовского государственного университета, Выпуск 2, Часть 1, Изд-во РГУ, 1997.
24. Рубинштейн С. Л. Человек и мир /С. Л. Рубинштейн //Проблемы общей психологии. М., 1973. – 424 с.
25. Саугстад П. История психологии. От истоков до наших дней / П. Саугстад – Самара: Издательский Дом «Бахрах-М», 2008. – 544 с.
26. Середа Г. К. Избранные психологические труды: Сборник / Сост. Е. Ф. Иванова, Е. В. Заика. – Х.: ХНУ имени В.Н.Каразина, 2010. – 352 с.
27. Середа Г. К. К вопросу о соотношении основных понятий в концепции «Память – Деятельность» /Г. К. Середа //Психологический журнал Международного университета природы, общества и человека «Дубна». – 2009. – № 2. – С. 5-9.
28. Середа Г. К. Что такое память? /Г. К. Середа // Психологический журнал. Т. 6. – 1985. – № 6. – С. 41-48.
29. Словарь-справочник по психодиагностике / Под редакцией Бурлачук Л. Ф.3-е изд, Питер, С.-Петербург, 2008. – 200 с.
30. Солсо Р. Когнитивная психология / Р. Солсо — [6-е изд.] — СПб.: Питер, 2006. — 589 с.
31. Солсо Р. Л. Экспериментальная психология: практический курс / Р. Л. Солсо, Х. Х. Джонсон, М. К. Бил. – СПб.: прайм – ЕВРОЗНАК, 2001. – 528 с.
32. Теремко В. Г. Соціологія: Підручник / В. Г.Теремко. – К.- Видавничий центр «Академія», 2005. – 432 с.

33. Титаренко Т. М. Життєвий світ особистості: у межах і за межами буденності / Т.М. Титаренко – К.: Либідь, 2003. – 376 с.
34. Франкл В. / Поиск смысла жизни и логотерапия / В. Франкл // Психология личности: Тексты. М.: Изд-во МГУ, 1982. — С. 118—126.
35. Хьелл Л.Теории личности / Л. Хьелл, Д. Зиглер. – СПб.: Питер, 2003. – 608 с.

Додаток А

Опитувальник, що використовувався нами для проведення методики вивчення самоефективності Дж. Маддукса і М. Шеєра.

№ п/п	Список утверждений	Шкала ответа (степень согласия)
1	Когда я что-либо планирую, я всегда уверен(а), что могу выполнить данную работу	–5 –4 –3 –2 1 0 +1 +2 +3 +4 +5
2	Одна из моих проблем состоит в том, что я не могу сразу взяться за работу, которую мне необходимо выполнить, оттягивая этот момент до последнего	–5 –4 –3 –2 1 0 +1 +2 +3 +4 +5
3	Если я не могу выполнить работу с первого раза, я продолжаю попытки до тех пор, пока не справлюсь с ней	–5 –4 –3 –2 1 0 +1 +2 +3 +4 +5
4	Когда я ставлю важные для себя цели, мне редко удается достичь их	–5 –4 –3 –2 1 0 +1 +2 +3 +4 +5
5	Я часто бросаю дела, не закончив их	–5 –4 –3 –2 1 0 +1 +2 +3 +4 +5
6	Я стараюсь избегать трудностей	–5 –4 –3 –2 1 0 +1 +2 +3 +4 +5
7	Если что-то кажется мне слишком трудным, я не стану даже пытаться выполнить это хоть как-нибудь	–5 –4 –3 –2 1 0 +1 +2 +3 +4 +5
8	Если я делаю что-то крайне необходимое, но не слишком приятное для меня, я все равно буду упорствовать до тех пор, пока не доведу дело до конца	–5 –4 –3 –2 1 0 +1 +2 +3 +4 +5
9	Если я решил(а) что-то сделать, буду идти напролом, до конца	–5 –4 –3 –2 1 0 +1 +2 +3 +4 +5
10	Если мне не удается быстро выучить что-то новое, сразу бросаю это дело	–5 –4 –3 –2 1 0 +1 +2 +3 +4 +5

11	Когда проблемы возникают неожиданно, мне не удается справиться с ними	–5 –4 –3 –2 1 0 +1 +2 +3 +4 +5
12	Я не пытаюсь научиться чему-то новому, если оно выглядит слишком сложным для меня	–5 –4 –3 –2 1 0 +1 +2 +3 +4 +5
13	Неудачи не смущают меня, а только заставляют предпринимать еще более настойчивые попытки справиться с ситуацией	–5 –4 –3 –2 1 0 +1 +2 +3 +4 +5
14	Я испытываю уверенность в своих силах при решении сложных проблем	–5 –4 –3 –2 1 0 +1 +2 +3 +4 +5
15	Я вполне уверен(а) в себе	–5 –4 –3 –2 1 0 +1 +2 +3 +4 +5
16	Я легко бросаю дела	–5 –4 –3 –2 1 0 +1 +2 +3 +4 +5
17	Я не похож(а) на человека, который легко справляется с любыми проблемами в жизни	–5 –4 –3 –2 1 0 +1 +2 +3 +4 +5
18	Мне трудно приобретать новых друзей	–5 –4 –3 –2 1 0 +1 +2 +3 +4 +5
19	Если я встречаю человека, с которым мне было бы приятно поговорить, иду к нему сам, не дожидаясь, пока он подойдет ко мне	–5 –4 –3 –2 1 0 +1 +2 +3 +4 +5
20	Если мне не удастся стать близким другом интересного мне человека, я, скорее всего, прекращу попытки общения с ним	–5 –4 –3 –2 1 0 +1 +2 +3 +4 +5
21	Если я познакомился(-ась) с человеком, который на первый взгляд кажется мне не слишком интересным, все равно не прекращаю сразу общения с ним	–5 –4 –3 –2 1 0 +1 +2 +3 +4 +5
22	Я не слишком уютно чувствую себя на собраниях, в компаниях, в больших группах людей	–5 –4 –3 –2 1 0 +1 +2 +3 +4 +5
23	Я приобрел(а) всех друзей благодаря своей способности устанавливать контакты	–5 –4 –3 –2 1 0 +1 +2 +3 +4 +5

Додаток Б.

Опитувальник до методики визначення толерантності до невизначеності С. Баднера.

№ п/п	Утверждения	Степень согласия						
1	Специалист, который не может дать четкий ответ, видимо, не слишком много знает	1	2	3	4	5	6	7
2	Я бы хотел пожить за границей какое-то время	1	2	3	4	5	6	7
3	Нет такой проблемы, которую нельзя решить	1	2	3	4	5	6	7
4	Люди, которые подчинили свою жизнь расписанию, наверное, лишают себя большинства радостей жизни	1	2	3	4	5	6	7
5	Хорошая работа – это та, на которой всегда ясно, что нужно делать и как нужно делать	1	2	3	4	5	6	7

6	Интереснее заниматся сложной проблемой, чем решать простую	1	2	3	4	5	6	7
7	В долговременной перспективе большего можно добится, решая маленькие, простые проблемы, чем большие и сложные	1	2	3	4	5	6	7
8	Часто наиболее интересные люди – это те, кто не боится быть оригинальным и не похожим на других	1	2	3	4	5	6	7
9	Привычное всегда предпочтительнее незнакомого	1	2	3	4	5	6	7
10	Люди, которые настаивают на ответе либо «да», либо «нет», просто не знают, насколько всё на самом деле сложно	1	2	3	4	5	6	7
11	Человек, который ведет ровную, размеренную жизнь без особых сюрпризов и неожиданностей, на самом деле должен быть благодарен судьбе	1	2	3	4	5	6	7
12	Многие их наиболее важных решений основаны на неполной информации	1	2	3	4	5	6	7
13	Я больше люблю вечеринки со знакомыми людьми, чем те, на которых большинство людей совершенно мне не знакомы	1	2	3	4	5	6	7
14	Учителя и наставники, которые нечетко формулируют задания, дают шанс проявить инициативу и оригинальность	1	2	3	4	5	6	7
15	Чем скорее мы все придем к единым ценностям и идеалам, тем лучше	1	2	3	4	5	6	7
16	Хороший учитель – тот, кто заставляет тебя размышлять о твоем взгляде на вещи	1	2	3	4	5	6	7